

PROPOSTES I RECOMANACIONS EN RELACIÓ AL PATRIMONI IMMATERIAL (VALORS CULTURALS I ESPIRITUALS) EN EL PROJECTE DE DECRET DE PROTECCIÓ DEL SISTEMA NATURAL DE L'ALBERA

Presentació

L'Associació Silene és una entitat sense ànim de lucre, fundada l'any 2006 a Catalunya, CIF – G17907486 que té la missió d'estudiar, divulgar i promoure el patrimoni immaterial (espiritual i cultural) i els valors associats amb relació a la Natura i la seva conservació, especialment en espais naturals protegits.

Al llarg de 20 anys ha esdevingut una entitat de referència en la consideració dels valors i significats del patrimoni immaterial de la natura (espiritual i cultural) així com en la seva integració en els instruments de conservació i gestió d'espais naturals i de paisatges, tant en l'àmbit nacional com internacional. Ha col·laborat des del seu inici amb el Grup especialista de valors culturals i espirituals dels espais naturals protegits, de la Comissió Mundial d'Àrees Protegides de la UICN, amb ICOMOS, així com amb la Iniciativa de Llocs de Patrimoni Mundial -Natural i Mixt- d'interès religiós de la UNESCO.

L'any 2010 l'Associació Silene va promoure, conjuntament amb Europarc-España, amb el suport de la Fundació Territori i Paisatge, l'elaboració i la publicació de «*Patrimonio Inmaterial. Valores culturales y espirituales. Manual para su integración en las áreas protegidas*» (Manual 10) l'any 2012, document de referència citat en la pròpia Memòria i Directrius d'aquest Pla.

Objecte

La Generalitat de Catalunya ha iniciat el procés de participació sobre el decret de protecció del sistema natural de l'Albera. Es tracta d'una consulta prèvia a l'elaboració del projecte de decret amb l'objectiu d'aplegar informació i opinions sobre els aspectes fonamentals que han de configurar la futura protecció especial del sistema natural de l'Albera.

Des de l'Associació Silene ha identificat mancances relatives al patrimoni cultural i espiritual, material i immaterial, que constitueixen elements essencials del paisatge de l'Albera, motiu pel qual s'han plantejat recomanacions i propostes d'esmena genèriques, com escau en aquesta etapa, que podran ser detallades en les properes etapes participatives, amb la voluntat d'incidir en la planificació, la proposta de gestió, en especial l'ús públic, la informació i interpretació així com els seus vincles amb la salut integral, la normativa, la governança, i l'avaluació de l'efectivitat d'aquest magnífic espai natural de protecció especial.

Abast

Dels deu aspectes que consta la proposta que és a informació pública, l'al·legació que presentem se centra en cinc:

- Les oportunitats relacionades amb la conservació del patrimoni natural, cultural i paisatgístic del parc i el seu àmbit d'estudi per a la seva declaració.
- La identificació les zones susceptibles de ser declarades Reserves.

- La regulació d'usos i activitats més adequada per garantir la conservació del patrimoni natural segons els diferents nivells de protecció.
- Els instruments d'ordenació i gestió de l'espai natural protegit.
- Les formes de governança, participació i implicació social en el Parc natural.

Fonaments

La proposta que presentem es fonamenta en quatre conjunts de documents:

a) Resolucions de l'assemblea general de l'UICN

- Res. 038 (Barcelona, 2008): Reconeixement i conservació dels Llocs Naturals Sagrats.
- Res. 099 (Barcelona, 2008): Reconeixement de la diversitat de conceptes i valors de la natura.
- Resolució 009 (Jeju, 2012): «Promoure la cooperació amb organitzacions i xarxes religioses»
- Resolució 147 (Jeju, 2012): «Llocs naturals sagrats: suport als protocols per a la seva custòdia i al dret consuetudinari»
- Resolució 033 (Hawai'i, 2016): «Reconeixement de la importància cultural i espiritual de la natura en les àrees protegides i conservades»
- Resolució 5.064 (Hawai'i, 2016): «Reconeixement de les contribucions de la natura a la salut, el benestar i la qualitat de vida»

b) Recomanacions de la Comissió Mundial d'Àrees Protegides de la UICN:

- Recomanació V.13 (Durban, 2003): «Integració dels valors culturals i espirituals en les estratègies, la planificació i la gestió de les àrees protegides»

c) Guies de bones pràctiques rellevants

- Rellevància cultural i espiritual de la natura en la governança i la gestió d'espais naturals protegits i conservats (2022).
- Llocs naturals sagrats. Guia per als gestors d'espais naturals protegits (2008)
- Guia per a l'aplicació de les categories de gestió d'espais naturals protegits (2008)
- *Patrimonio Inmaterial. Valores culturales y espirituales. Manual para su integración en las áreas protegidas.* Silene & EUROPARC-Espanya (2012).

d) Convenis d'UNESCO

2003. Conveni per a la salvaguarda del patrimoni cultural intangible

2005. Conveni per a la protecció i promoció de les expressions de diversitat cultural.

Constatació

L'Associació Silene coincideix en la necessitat de completar i reforçar la protecció de l'Albera i també en la decisió de fer servir la figura de «Parc Natural» (=Categoria V, paisatge protegit de la UICN) com a figura paraigua integradora i relligadora de les diverses figures de protecció especial que ja protegeixen diverses unitats d'aquest valuós espai natural.

Tanmateix, constata que la documentació tracta molt poc del patrimoni cultural (només com oportunitat) i obvia el patrimoni religiós i espiritual, malgrat que han estat i són components essencials del paisatge de l'Albera i que tenen components de valor a escala catalana, com el paisatge sagrat megalític, entre altres.

Es a dir, tracta tangencialment el patrimoni immaterial, amb tot l'espectre de valors culturals i espirituals associats, desatenent així les recomanacions que tant la UICN (i la seva CMAP) i EUROPARC han fet en aquest sentit, que tenen aplicabilitat directa en els espais naturals protegits de categoria V, com mostren els fonaments d'aquesta al llegat.

Recomanacions i propostes respecte els objectius preliminars

1. Proposem ampliar i completar la consideració de patrimoni cultural material i immaterial incloent els conceptes de paisatge sagrat i llocs de valor espiritual atesa la presència d'elements religiosos i espirituals que han configurat els paisatges de l'Albera des del Neolític (megalitisme) o l'edat mitjana (monestir de Sant Miquel de Cruïlles) fins el present. El redactat podria ser, doncs: «Contribuir a la conservació i valorització del patrimoni cultural material i immaterial, **inclosos els paisatges i llocs sagrats.**»
2. L'objectiu «Contribuir a mantenir les condicions necessàries per al desenvolupament de l'aprofitament tradicional de recursos naturals i de l'ús públic i social de manera compatible amb la conservació de l'espai» proposem matisar la darrera part dient: «**de manera compatible amb la conservació de tots els valors de l'espai**»
3. L'objectiu «Contribuir a la sensibilització i educació ambiental de la societat» proposem completar-lo en aquest sentit: «Contribuir a la sensibilització i educació ambiental de la societat, **mitjançant propostes transformadores que incloguin la connexió pregonera amb tots els valors de l'espai**»
4. L'objectiu «Contribuir a la millora del coneixement del medi natural, cultural i social, en general i de l'espai» proposem completar-lo en aquest sentit: . «Contribuir a la millora del coneixement del **patrimoni natural i cultural, material i immaterial, que configura els paisatges de l'espai**»
5. L'objectiu «Establir el marc per a la governança i la gestió eficient de l'espai». Proposem completar-lo així: Establir el marc per a **una governança justa i representativa una gestió eficient de l'espai**.
6. Finalment, recomanem aplicar la figura de **Reserva Natural Integral als rodals de boscos madurs o semimadurs més representatius** de l'espai, a fi de donar compliment a l'article 17.4 de la Llei 16/2027 de canvi climàtic de Catalunya i també l'objectiu corresponent de l'Estratègia del Patrimoni Natural i la Biodiversitat de Catalunya (2018) Volem remarcar que a més del valor ecològic intrínsec que tenen aquest rodals tenen associats valors culturals i espirituals, igual que els arbres monumentals. Segons l'article 36 de la Llei bàsica estatal 42/2007 la declaració de «reserves» és competència autonòmica.

Recomanacions per a l'etapa següent

1. Diagnosi i planificació

- 1.1. Elaborar un acurat inventari i diagnosi de l'estat de conservació del patrimoni immaterial que abasti i especifiqui totes les tipologies més rellevants a l'Albera, com a mínim: estètiques, històriques, religioses i espirituals.
- 1.2. Elaborar una cartografia de valors del patrimoni immaterial que identifiqui tots els llocs sagrats i els que tenen valors religiosos i/o espirituals. Es proposa que tots aquests espais (indrets, entorns, camins, corredors...) siguin degudament identificats en la documentació gràfica, per tal de poder-los considerar adequadament en la planificació i gestió de la zona protegida.
- 1.3. Incloure en els plànols d'ordenació la definició i delimitació dels «paisatges silenciosos i tranquils», establint normes que restringeixin sorolls motoritzats i activitats dissonants en aquestes zones per preservar la seva integritat espiritual i perceptiva. Elaborar «mapes de tranquil·litat» o «cartografies de silenci» per identificar zones lliures de soroll antropogènic que afavoreixin l'experiència o vivència espiritual, incloses aquelles on es pot recuperar el silenci.
- 1.4. Incloure el reconeixement del valor espiritual per aquells espais on s'escaigui, mitjançant l'adopció dels conceptes internacionals de «paisatge sagrat» o «lloc natural sagrat» a l'entorn dels principals santuaris prehistòrics, monestirs, santuaris i altres components que formen part de la identitat d'aquest futur paisatge protegit.
- 1.5. Recomanem que en les eines de planificació i gestió de l'ús públic i de les pràctiques esportives tinguin en compte no només els riscos a la conservació dels components fràgils o vulnerables del patrimoni biològic, sinó també la preservació dels valors immaterials, com ara el silenci en zones d'especial sensibilitat espiritual com els «llocs naturals sagrats».
- 1.6. Quant a la comunicació i divulgació, proposem incloure formació específica en patrimoni immaterial, i tot el ventall de valors culturals i espirituals per al personal tècnic, guardes, brigades i guies del Parc, aplicant les recomanacions del Manual de patrimoni immaterial d'Europarc-Espanya (2012).

2. Governança i cooperació

- 2.1. Recomanem definir i garantir la participació orgànica dels custodis dels valors religiosos i espirituals en la composició dels estaments de governança com ara la Junta Rectora o la seva Comissió Científica.
- 2.2. Recomanem que les futures vies de col·laboració del parc Natural no es limitin a centres de recerca en patrimoni natural i cultural tangible, sinó que incloguin entitats sense ànim de lucre especialitzades (com la que ha elaborat aquesta al·legació) per aportar expertesa en la diagnosi, seguiment i avaluació dels valors culturals i espirituals del patrimoni immaterial d'aquest espai.
- 2.3. Recomanem explorar la possibilitat d'establir espai natural protegit transfronterer, i que, en cas que no fos possible de moment, s'articuli una cooperació institucional permanent amb els responsables dels espais naturals protegits limítrofes de la Catalunya nord.

3. Avaluació

3.1. Proposem que l'avaluació de l'efectivitat de futur espai natural de protecció especial faci ús de dues metodologies diferenciades: una vinculada als cicles dels reports de la xarxa natura 2000 i l'altra amb una freqüència més alta (cada tres anys) i amb metodologies participatives per avaluar l'evolució dels components del patrimoni immaterial, que són més fràgils i volàtils. Recomanem, en aquest sentit, l'adopció d'indicadors específics de qualitat acústica i de conservació del patrimoni religiós i espiritual, inclosos els seus components vius, amb retiment públic dels resultats.

Les recomanacions i propostes precedents s'orienten a assegurar que la proposta preliminar del projecte de decret tingui en compte degudament el patrimoni cultural i espiritual, tant en els aspectes materials com immaterials, que sigui integrat transversalment en tots els futurs documents de planificació i gestió, en la zonificació i normativa corresponent, en la governança, així com en l'avaluació de l'efectivitat, a fi de que aquests components patrimonials essencials del paisatge disposin d'una protecció legal efectiva dins del nou Parc Natural, així com les figures de protecció de rang superior que aquest inclogui. Volem fer constar que, per abreujar el text de l'al·legació, no hem afegit la justificació detallada dels fonaments que corresponen a cada recomanació o proposta.

Consegüentment

Demanem que les propostes i recomanacions formulades siguin tingudes en compte en els futurs documents que s'escaigui per crear un sistema d'especial protecció veritablement efectiu per a l'Albera.

Oferim el nostre assessorament i expertesa per completar la documentació en tots aquells aspectes, llocs, valors que hem indicat en aquesta al·legació.

Preguem ser informats de les decisions adoptades respecte tots els punts al·legats envers el projecte de decret de protecció del sistema natural de l'Albera i la seva planificació.

Josep Maria Mallarach Carrera
president de l'Associació
mallarach@silene.org